

PROTESTANS

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP.

58. szám.

Hetedik évi folyamata.

October 19. 1848.

Rendeletek.

A' vallás és közoktatási minis-
teriumtól.

I.

A' pesti egyetemre 's Jozsef ipartanodára nézve: Miután a' hazának mostani vészes ideje az általános tanulásnak és tanításnak nem igéri — a' kellő eredményeket; miután ép azok, kik az egyetemnek és ipartanodának polgárai lehetnének, nagy részt a' harczmezőre 's a' nemzet védelmére vannak hivatva; és miután e' rendkívüli napok az egyetemi 's ipartanodai teremeknek kórodává alakítását igényelték, az egyetem igazgató karának meghallgatása után, 's a' honvédelmi bizottmány jóváhagyásával rendelem: 1-ör Az egyetemnek és a' Józsefipartanodának megnyitása határozatlan ideig elhalasztatik. 2-ör A' mint a' háboru csilapodása engedi, a' megnyitás ideje azonnal 's minden esetben egy hónappal előre ki fog hirdettetni. Ugyanezen állapot más részről a' hadi dolgokra megkivántató tudományok előadását különösen igényelvén, e' tekintetben az egyetemre nézve különösen rendelem, a' mint következik: 1-ör november 1-től fogva a' sebészi kórodán nyilvános sebész-műtési előadások és a' tábori sebészet köréhez tartozó gyakorlatok fognak tartatni kisebb tanfolyamokban, azok számára, kik magokat a' katonai-orvosi és sebészi pályára kívánják képezni. 2-ör Az állatgyógyintézetben is külön oktatás rendeztetik ugyancsak november 1-től fogva azok számára, kik tábori kovácsok akarnak lenni. 3-ör A' bölcsészeti karnál rövidebb tanfolyamokban szinte taníttatni fognak azok javára, kik magokat a' hadi szolgálatra képezni ohajtják, a' tiszta menyiségtan, a' kép- és természettan, a' vegyészeti, tűzértség, tábor-erősítés, árkászat, és hidászat, végre az elemi tactica. 4. Ezen tanok előadói újabb rendelet által fognak közhírré tételni. 5. A' tanulók rendes bizonyítványokat fognak nyerni 's azok által alkalmazásra képesítettnek.

II.

Az academiákra és felsőbb tanodákra nézve: Miután ugyanazon okok, mellyek az egyetemi tanítások általános megkezdésének elhalasztását igényelték, az academiákra és felsőbb taninté-

zetekre nézve is nagy részt állanak, a' tanfolyam megnyitása imezekben is november 1-ről elhalasztatik és határozatlan ideig felfüggesztetik, kivéven a' selmeczi bányászati és erdészeti academiát, mellyben a' tanfolyam már megkezdett, és a' mellynek folytatását azon tekintetek igénylik, mellyek ezen tanítéletet a' bányászati iparaggal gyakorlatilag egybekötötték, és annak életfeltételévé tették. A' többi academiákban és felsőbb tanítéletekben, a' tanfolyam megkezdésének a' hazai körülményektől feltételezett ideje, egy hónappal előre közhírré fog tételni.

III.

A' középtanodákra és az elemi iskolákra nézve: Tekintvén, hogy a' középtanodákban és elemi iskolákban növelkedő fiatalabb nemzedék hadi szolgálatok által elfoglalva nincs, hogy az egyes középtanodák vidéke kisebb körre terjed: hogy ekkép a' szülőknök közelléte ugyanazoknak nyugalmára is szolgál: rendelem, a' mint következik: 1-ör A' középtanodákban és azon tanítéletekben, mellyekben az ugy nevezett gymnasiumi tudományok taníttatnak, mint szintén az elemi iskolákban is, f. é. november 1-én a' tanítás elkezdessék 's illetőleg folytattassék. 2-ör Az olly tanítók helyei, kik a' hadaknál vannak, fizetések elvonása nélkül pótolttassanak. 3-ör Kivételt csak azon középtanodák, 's elemi iskolák szenvednek, mellyek a' hadjárásoknak kitéve vannak; mellyekről az illető tanigazgatóságok ezen rendelet kihirdetésétől fogva 7 nap alatt jelentést tegyenek. 4-er Ezen rendelet végrehajtása a' tankerületi igazgatókra, 's illetőleg iskolai kormányokra és tanácsokra bízatik. A' vallás és közoktatásügyi ministeriumból.

Budapest, oct. 10. 1848.

S z á s z K á r o l y, álladalmi titkár.

IV.

Miután a' haza mostani állapota, 's a' háborús idő viszontagságai a' rendezendő középtanodákra nézve kihirdetett pályázásban akadályul vannak, miután a' beálló tanévre már a' pályázatnak eredményre vezetése, a' középtanodák helyeinek kijelelése 's rendezése, és a' leendő tanároknak behelyezése, az időnek rövidsége miatt különben sem eszközöltethetnék; — rendelem a' mint következik.

1-ör a' középtanodák rendezése határozatlan ideig elhalasztatik ;

2-or a' folyó évi octóber 20-dikára hirdetett tanszéki pályázat felfüggesztetik ;

3-or azoknak irományai, kik folyamodvány által jelentkeztek a' pályázatra, bentartatnak, 's a' háboru lecsilapodtával megtartandó csödnél számbavéetni fognak ;

4-er a' kiknek addig is a' folyamodványaik mellett beküldött egyik, vagy másik bizonyítványra szükségök lenne, azokat részenkint, 's egészben a' miniteri iroda főnökétől átvehetik.

A' vallás és közoktatási ministériumból.
Budapest, octóber 11. 1848.

S z á s z K á r o l y,
álladalmi titkár.

Nyilvános imázásról Krisztus előtti és utáni időkben.

Az ember azon pillanatban, mellyben őt egy felsőbbi lény irányában gyarlóságának érzete elevezen meghatotta, kezdett imádkozni; innét az imázás az emberi nemmel egykoru. 'S alig volt nemzet, bár melly miveletlen lett legyen is, melly ne imádkozott volna. És hogy a' régiek nemcsak magános áhitatosságot gyakorlottak, hanem imázni bizonyos kijelelt helyeken is gyülekeztek össze, kitünik ez 1 Mózs. 4, 26. 12, 8. 13, 4. De melly időben imáztak nyilvánosan, ennek a' patriarchák történetében nyomára nem akadunk. Hihető hogy ez csak akkor történt, midőn őket különös körülmények az összevgyülekezésre felhivák, mire mindenkor emeltebb helyeket választának ki. — Az imázásra vonatkozólag Mózes külön parancsolatot nem adott ugyan, és azon helyeknél is (2 Mózs. 20, 3—5. 23, 25. 3 Mózs. 5, 7—9. 6, 13. 10, 19) hol isteni tisztelettről szól, világosan imázásról nem emlékszik, mivel ez már az isteni tisztelet fogalmában foglaltatik. — A' körülményekhez képest az imák tartalma is különböző volt. Például az egyiptomi szolgáltságban 2 Mózs. 2, 23—25. Midőn Mózsés imáik meghallgatását nyilvánítá, leborulva adának Istennek hálát 2 Mózs. 4, 31. Maga Mózsés a' vörös tengereni szerencsés átkelése után második könyve 15. részében olvasható, magasztos hálaimejűjét tartotta; ide vonatkozik jeles, még mai nap is használt áldásmondata 4 Mózs. 6, 24—26. Hajlott korában pedig a' 90-dik zsoltárt csak azon kegyes szándókból látszott szerezni, hogy az a' nyilvános gyülekezéseknél elmondanék. — A' nyilvános imák fényesb korát idézte elő Dávid, ki imáiban, az Isten tulajdonai helyesb fogalmát, mellyeket már Sámuel kezdett terjeszteni, belé foglalta, és több zsoltárokat és pedig kötött beszédben, hogy

azok a' költészetet kedvelő zsidókra nagyobb hatást tegyenek és hangszerekkeli öszhangzattal elmondathassanak, nyilvános használatra szerzett. Például az 5, 24, 48, 68, 9—100, 117, 118, 144, 145 sat. zsoltárokat. — A' helyet illetőleg leginkább szerettek a' zsidók a' jeruzsálemi templomban imázni. Ez okból nevezé azt Ezsaiás az imázság házának. (56, 7) És olly szentnek tartották ezen helyet, hogy a' babyloniai fogságban Jeruzsálem felé fordulva imáztak. Mit mai nap is kelet felé fordulva tesznek. — Haza tértök után nemcsak új templomot, hanem különös összevgyülekezésre, a' próféták írásainak felolvasására és imázásra szolgáló, és zsinagógáknak nevezett épületeket alkottak, mellyeknek alapítása Ezdrásnak tulajdonitatik. 'S ilyenek különösen Jerusálemben nagy számmal valának. Az időre nézve Dávid (zsolt. 55, 18) reggeli, déli és esti imákról emlékszik ugyan, de nem ért a' közönségtől bizonyos időben mondott imákat, hanem érti szorult körülményeiben szünteleni áhitatoskodását. A' zsidók mégis Dániel (6, 11—14) példáját követve, háromszor szoktak naponkint imázásra összevgyülni a' pap vezérlete alatt, három, hat és kilenczórakor, vagy a' mi időszámításunk szerint reggeli kilenczkor, délben és délesti három órakor. Imázás közben pergamén lapokat, mellyekre a' törvény négy szakaszai (2 Mózs. 13, 1—10 és 11—16. 3 Mózs. 6, 4—9. 11, 13—21) valának írva, homlokra és balkarra tekerve viseltek 's *φυλακτηρια*-nak neveztettek (Máté 23, 5) annak emlékeztetésére, hogy csak az egy élő Istent kell imádni és a' törvényeket megtartani. Továbbá imázás előtt mosakodni is szoktak, melly czélból imahelyeiket vizek mellé, néha a' tengerpartra is építék. Egyenes állásban 's az égre emelt tekintettel imáztak Ábrahám példájára. (1 Mózs. 18, 22) Salamon is a' frigyláda előtt állva könyörgött (1 Kir. 3, 15). Innét *állani* az imázással hasonló értelmű volt. Néha térdeltek is, mit Salomon is tön (1 Kir. 8, 54.) Ollykor egész testtel a' földre terültek. (2 Mózs. 34, 8). Szombaton azonban és egyéb örömnapokon tilos volt térdelni. Az imákat a' papok fenszóval mondták a' nép előtt, melly azokat tisztelettel utánozva, öszhangzó, rendszerint amen felkiáltással kísérte. Nehem. 8, 7.

Krisztus maga is, ki a' törvényt nem elrontani hanem betölteni akarta, el járt a' jeruzsálemi egyházba és synagógákba az Istent imádni és a' népet tanítani. (Ján. 18, 20). Különösen gyakran figyelmezteté azt, hogy ugy imádkoznék, mint a' pharizeusok. Nyomait hün követék apostolai. Igy Péter és Pál (cesl. 3, 1.) a' templomba mentek az imádkozásnak órájakor azaz kilencz órakor. Pál maga vallja (cesl. 22, 17) hogy imázás közben lélekben elragadtatott. De nemcsak az egyházba és synagógákba, hanem magán házak-

nál is összegyűltek az apostolok imázni. Midőn Jerusálemben és egyéb nagy városokban a' keresztyének száma is növekedett, az efféle magános imaházak is megszorodtak, mellyekben a' keresztyének kisebb gyülekezeteit alakítva isteniszteletre összevegyültek. Így lettek a' magános isteni tiszteletekből később nyilvánosak. Illyen házak lehetének azok, mellyekbe az anyaszentegyházat pusztító Saul társaival betört és azokból a' férjfiakat és nőket mint bünösöket kiragadá és börtönbe hányatá. (Csel. 8, 3). Illyetén imaházak Rómában is nagy számmal voltak, 's illyent üdvözöl Pál (Rom. 16, 5). Efészusban is több imaházak voltak. A' korinthiakhoz irt első levélben pedig, mellyet Pál Efészusból küldött 16, 19. világosan különbséget teszen Aquilla és Priscilla házánaál levő, és ugyanezen városban létező keresztyének között. — De nem csak az efféle magánházaknál, hanem egyebütt is összevegyültek imázni. Így Pál, az efézi presbyterekhez tartott bucsubeszéde után ezekkel együtt imádkozott (csel. 20, 36). Ugyan ő, midőn Miletusból Jerusalembé utazott, Cyrusban, hol egy hétig kényszerült maradni, az ott tartózkodó keresztyénekkal, mielőtt hajóra szállt volna, a' tenger partján térdre esvén imádkozék (csel. 21, 5). Ezen példák bizonyítják, hogy az első keresztyének különös körülményeknél, nem vették szoros tekintetbe az isteniszteletre rendelt helyeket, hanem imáikat egyebütt is kedvesen fogadottnak hitték, csak tiszta szívből származtak legyenek azok. Az időre nézve sem tartották magokat szorosán a' zsidókhoz, hanem szombaton kívül, a' hét első napján, 's egyéb napokon is összevegyültek imádkozni, három, hat és kilencz órákor. És miután a' keresztyének száma gyarapultával a' jeruzsálemi egyház megalakult, nyilvános könyörgéseket is tartottak. (csel. 2, 42). Az apostolok imái tartalomra nézve különfélék valának. Hogy bizonyos imaformulát vagy csak az uri imát is használták volna, cselekedeteikről irt könyvben annak nyomát nem látjuk. Imapéldányaik olvashatók csel. 1, 24, 25. csel. 4, 24—30, 8, 1—3. 12, 5. Pál több leveleiben ajánlja magát hiveinek könyörgésökbe. És intéseket ad egyebekérti imádkozásra is. Különösen pedig 1 Kor. 14, 13—19 nyilván kimondja, hogy imáiknál ne idegen, hanem anyai nyelvet használjanak a' gyülekezetben, tekintetbe vevén *την οἰκοδομίαν τῆς ἐκκλησίας*. Az imázás körüli szertartásoknál is felülemelkedtek az apostolok a' zsidók külsőségekhez ragaszkodásán, sürgetvén egyedül hogy az imázásnál ne csak a' nyelv, hanem a' lélek legyen főleg foglalatos, türedelmes, szelid, alázatos, haragtól és gyűlölettől ment. Hogy a' zsidók fenállva imádkoztak, fenebb láttuk. És mivel Krisztus is ezen szokásra hivatkozik, Márk 11, 25. nem csuda ha az első keresztyének fenállva mondták el imái-

kat. Pál apostol ugyan (csel. 20, 36) az efézi vénektől bucsuzván, ezekkel térden imádkozott, ugy (csel. 21, 5) Tyrusból távoztakor kísérőivel a' tengerparton térdelve, imádkozott; de ezen eseteken kívül, hogy nyilvánosan térdelve imádkoztak volna, nem tapasztaljuk. Péter csel. 9, 40. Thabita előtti imáját tanuk nélkül mondá. És Pál is, mit Eféz. 3, 14. mond, magán és nem nyilvános könyörgésekről mondja. A' kezek fel-emeléséről sem emlékszik az irás, ha ezen egy helyet 1 Temoth. 2, 9. kivesszük, melly *augendae tantum orationis causa* mondatik; mégis mivel a' zsidó és egyéb népeknél is a' kézfelemelés az imázás küljele volt, valószínű, hogy ezt az első keresztyének is megtartották. Végre Pál minden botrány eltávoztatására 1 Kor. 11, 4—16. parancsolja, hogy a' férfiak fédetlen, a' nők fedett fővel imádkozzanak. — Az apostolok ideje után, ezeknek tanítványai, kik közül többen, p. Simeon, Ignác és Polycarp nagy kort értek meg, tarták fen a' nyilvános imázás egyszerűségét. De már a' második század végével és különösen a' harmadikban, kezdtek az apostoli egyház némelly rendelkezésétől eltérő szokások elterjedni, mellyek ugyan még lényegesek nem valának; de az utókornak némi felhívásul szolgáltak, azok nyomán, az ősi egyszerűségtől mindinkább eltávozni. Különösen a' pogányokból és zsidókból lett keresztyénekért, kik a' külszertartásokra sokat tartottak, az isteni tisztelet körül nagyobb fény kezdett uralkodni. — Az imahelyeket illőleg, az apostoli idők utáni keresztyének nagy egyházakkal, bazilikákkal nem bírtak ugyan; de egyszerű, nyilvános imaházai nemcsak a' nagyobb városokban, hanem egyebütt is voltak. Sok helyeken, hol üldözést szenvedtek, barlangokban, sűrű erdőben és föld alatti üregekben, hova holtjaikat temeték, gyülekeztek öszve imázni. Néha a' vértanuk sirhalmaik körül is gyűltek öszve, de miben többnyire akadályoztattak, mint ezt az Alex. Dionysius állítja: *Quivis locus, in quo varias aerumnas singillatim pertulimus, ager, solitudo, navis, stabulum, carcer instar oratorii nobis fuit*. Az időre nézve a' hét első, de némelly keleti gyülekezeteknél a' zsidók kedveért hetedik napján is gyűltek öszve. Ott hol kényelmesb hellyel bírtak, szerdán és pénteken is, Krisztus elárulatalása és halála emlékére, sőt naponkint is, reggel, estve, néha éjjel is, ha üldöztetéseknek valának kitéve. A' mi a' nyilvános imák formáját illeti, az apostolok ideje után sem volt illyen a' keresztyéneknél. Az uri imádsággal sem éltek nyilvános gyülekezéseiknél, mert többen azt hitték, hogy Jézus azt inkább magános, mint nyilvános áhitatosságra ajánlá övéinek és nem is kívánta hogy azt szóról szóra utána mondják, hanem hogy *ὁυτως* (Grotius szerint) illy értelemben, szellemben imázzanak. És az apostolok ma-

gok sem használták ezen imát, ámbár nagy tiszteletben tartották, a' későbbi egyházatyák pedig, p. Tertullian, Origenes, Cyprian, hathatósan ajánlák azt a' hiveknek és irataikban azt magyarázattal is elláták, a' nélkül azonban, hogy nyilvános isteni tiszteletnél vele éltek volna. Mellynek az apostolok utáni első időkben nyomára nem is akadunk. Később azon nagy tiszteletnél fogva, mellyben ezen imát tartották, a' korosbak kezdtek ugyan azt használni, de fenhargon nem mondák el; mivel ugy vélekedtek, hogy annak használatát csak az idősbeknek, mint az Istent hittel és áhitattal imádóknak, lehetne megengedni, azért nevezték azt a' hívők imájának (*εὐχή των πιστων*, oratio fidelium). A' katechumenusoknak pedig, kik keresztség előtt Istent mintegy atyának nem nevezheték, tilos vala az urima elmondása. Az urvacsorájánál ezen imát használni csak a' negyedik században kezdtek. A' tartalomra nézve, bizonyos liturgiával azon időben a' keresztyének még nem bírtak, hanem majd hosszabb majd rövidebb alkalmoszerű imákat rögtönözve vagy némi eszmélkedés után szavaltak el az apostolok tanítványi a' nép előtt. De a' negyedik és ötödik században, midőn az ősi buzgalom lassankint hülni kezdett, Basilius, Hilarius, Chrysostom és mások kezdének imákat szerkeszteni nyilvános használatra, mellyekhez osztán később, az istenitisztelet körül kevesbé jártasak, szabták magokat. Igy jöttek szokásba a' később synodusok által is megerősített, írott imaformulák, liturgiák. — Az imák tartalmáról Justin ezeket mondja: *Christianos congregatos fuisse ad communes preces et supplicationes, cum pro se ipsis, tum pro aliis ubique gentium omnibus animo intento peragens. Eos pro omnibus hominibus, inimicis quoque precatos esse. Tertullian pedig ugyan e' tárgyról így szól: precentes sumus omnes semper pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fideom, populum probum, orbem quietum et quaecunque hominis et caesaris vota sint. A' negyedik században kezdtek a' holtakért is imázni, de melly szokást már akkor Arius helyteleníté, a' miért őt eretnekíték is. Történeli tény, hogy az ősi egyházatyák, ámbár a' vértanuk és egyéb jeles emberek tetteit irataikban és beszédekben magasztalák, de azoknak segélyül hívásukat, vagy az Istennéli közbenjárásukat, sem nem ajánlották, sem magok nem gyakorolták, sőt nyilván kijelentették irataikban hogy az Istenen kívül senkit nem kell imádni és egyedül Krisztus közbenjárásáért esedezni.*

A' nyilvános imák körüli szokásoknál kevés ideig tartatott fen az apostoli egyszerűség. Látván ugyanis a' keresztyének hogy fénytelen vallásukat sokan gunyolák és gyűlölék, a' pogányoktól többféle külszertartásokat vettek át,

hogy vallásuknak annál nagyobb tekintélyt szerezhessenek. Nem sok idő került bele, már a' harmadik században tömérdek babonás szertartások jöttek szokásba. Ezen időben kezdtek fényesebb templomokat építeni 's azokban az ol-tárokat pazarfénnyel felékesíteni. Semmi nyoma nem volt többé a' nyilvános imázásnál az apostoli buzgóságnak és egyszerűségnek. Hogy némely részletekről is szóljunk, említenünk kell elsőben is a' könyörgésekkel öszvekapcsolt böjtölést. Az apostolok ugyan és társai rendkívüli esetben böjtöléssel készíték magokat elő az imázásra, de ennek követéséről semmi parancsolatot nem adtak. Azért az első időkben a' böjtölés kinekinek szabad tetszésére hagyatott. Némely közviszontagságok idején tartattak általános böjtök is. Nehogy azonban babonás vélemények terjedjenek-el a' böjt körül, több egyházi tudós férjfiak az iránt igyekeztek a' keresztyéneket felvilágosítani és őket a' böjtnek csekély becséről meggyőzni, ha hozzá kegyes elme és tiszta erkölcsi élet nem járulnak. *Hoc esse jejunium plenum acceptumque Deo: Nihil in vita tua nequiter facias; sed mente pura servi Deo, custodiens mandata ejus et in praeceptis ejus ingrediens; neque admiseris desiderium nocens in animo tuo.* Illy értelemben inték az egyházatyák hiveiket. — A' második század végére hanyatlásakor rendeltetett a' husvét előtti böjt, mellyet azonban mindjárt kezdetben nem egyenlően tartottak meg. Némelyek csak egy napig böjtöltek, mások két, ismét mások több napig, voltak kik csak negyven óráig böjtöltek, az éjjeli és nappali órákat is számítván. — Mivel a' zsidóknál és pogányoknál régi szokás volt imázás előtt a' kézmosság, a' keresztyének is gyakorlatba vették ezt, jelölül a' lélek tisztaságának, mellyel imádandó az Isten. De hogy ezen szokás is babonára ne fajuljon, az egyházatyák ismét nem késtek kijelenteni, hogy a' kézmosságnak semmi becsé nincsen, hacsak kegyes elmével nem imádkozunk. — Hogy pedig az elme áhitatos legyen avagy nem lehetséges-e mosás nélkül is. — Mikint az apostolok ugy későbbi időkben is a' keresztyének fenállva imáztak, különösen vasárnap és a' husvét 's pünkösdközti napokban tilos volt térdelve imázni, hanem fenállva, hogy a' külső testtartás már vidámságot jelentene Krisztus feltámadásán. Csak rendkívüli szomorú esetekben szoktak térdelve is imázni. — Tertullian emlékszik arról, hogy imázás közben a' kézfelemelés és kiterjesztés szokásba jött, mi által a' test kereszt alakot nyerve, Krisztus szenvedésére emlékeztettek. De Chrysostom eze i szokást magában véve csekély becsünek állítá, ha azon kezek, mellyek Isten tiszteletére emeltetnek, a' büntől is egyszersmind vissza nem tartóztatnak. A' zsidóknál és más keleti népeknél, úgy a' romaiaknál is a' fedett, a' görögöknél ellen-

ben a' fedetlen főveli imázás volt szokásban. A' görögökét ajánlá Pál is a' korinthisoknak 1 kor, 11, 4—16. hol ugyan nem minden keresztyéneknél megtartandó szokást rendelt; de a' keresztyének mégis ahoz tartották magokat. — A' nyilvános imázási szokások közt a' régieknél legközönségesebb volt a' kelet feléi fordulás. Az apostolok ugyan erről semmit nem rendeltek. Ugyanazért ezen szokásnak okául többfelét említenek. Némellyek Mal. 4, 2. szavaiban, feltámad nektek kik az Istent félitek, az igazság napja; keressék azt. Ide vonatkoznak Alex. Clemens szavai: Quoniam dici natalis imago est oriens, atque illinc quoque lux augetur quae primum illuxit ex tenebris usque qui voluntur in ignorantia, exortus est dies cognitionis veritatis, quem admodum sol oritur, ideo ad ortum matutinum habentur preces. De mindezek csekély figyelemre méltó dolgok, és ezen szokás is inkább a' babona terjesztésére, mint a' lélekben és igazsághani imádás elősegítésére tett szolgálatot. — Az imázás előtt, az isteni tisztelet vezetői minden jelenlevőkhez fen hangon ezen felhívást intézték Fel a' szivekkel, sursum corda, a' nép pedig ezt válaszolá, habemus ad Dominum. — Az imákat a' nép közfelkiáltása Amen fejezé-be.

K. S.

Egy szó a' protestans egyház autonómiájáról.

Sokat olvastunk már e' tárgyról is; de nem csuda: mert ez egyházunknak csakugyan életkérdése. A' legújabb időben alkalmunk volt a' nem egyháziak részéről nem csekély ellenszenvet tapasztalnunk egyházunk ezen autonómiája iránt. Valóban feltűnő, hogy korunkban, mely f. e. februar óta tagadhatlanul kiválólag *democraticus* intézményekhez hajol, protestans egyházunk *democraticus* alapra fektetett szerkezete annyi ellenszenvre talált, holott az *elvére* nézve olly igen korszerű. Két okát találom a' dolognak főképen; 's ebben rejlik nézetem szerint minden e' tárgybani igen is sok eszmezavar és félreértés kulcsa.

1) Az *egyház fogalma*, *célja* és *rendeltetése* körül igen sok a' tévedés és előítélet. Ki ne tudná, hogy vannak embereink, kiknek az egyház nem egyéb mint a' *papok összesége*. Már pedig a' papuralomtól félvén, kárhoztatják 's elvetik magát az egyházat is. Hogy az egyház *általjában*, már fogalmánál fogva mint *egyház*, 's a' *protestans egyház különösen az egész népnek összesége*; 's hogy nem uralom a' *célja*, hanem a' szellemi élet fejlesztése, erkölcsi és vallásos nemesítése a' „belső embernek”: azt azon urak vagy nem tudják, vagy pedig tudni és

érteni nem akarják. Innen eredhetett a' sok peroratio az *iskolának az egyház zsarnokságtól felszabadítását* illetőleg még nálunk protestansoknál is. Az *egyház* alatt itt bizonyosan öntudatlanul is csak a' *papságot* értették, még pedig itten ottan nem csak a' rom. *katholicus*, hanem a' protestans papságot is. Az *egyház* tehát e' téren plus-minus = hierarchia; a' papság pedig sokaknál aligha több mint — „Pfaffenthum“! — Boldoguljon azután az *egyház fia*, kinek lelke mélyében fáj az *egyháznak és papságnak* ilyen álfogalom szülte lenézése!

2) Az *egyház viszonya a' statushoz*. Ez sokkal honyolodottabb 's nehezebb kérdés, sem hogy sok téveszmére ne adna alkalmat. Sokat vitatkoztak erről különösen a' németek; ott van a' sok röpirat, sőt egyházi jogi tudományos tárgyalatás „über das Verhältniss des Staates zur Kirche“; 's ugy látszik még mindeddig a' tárgy iránt magokkal tisztába nincsenek. 'S tisztába aligha is jönnek, mig elv gyanánt el nem ismertetik: miszerint *egyház és status* sem *sub*, sem *super*, hanem *koordinált* viszonyban kell hogy álljanak egymáshoz. Ez de egyedül is csak ez vet véget az ad nauseam folytatott vitának. Mert hiszen csakugyan el kell ismernie a' *statusnak az egyházat*, mint *jogosított*, még pedig *magában* *jogosított*, sőt *mellözhetlen és szükséges intézetet*. Erre nézve, ugy gondolom, kérdés sem lehet mindazok előtt a' kik tudják 's érzik hogy csakugyan „nem csupán *kenyérből* él az ember.“ Ha eszményileg fognók fel az *egyházat*, nem volna olly igen gyakori tünemény az *egyház iránti szomorító idegenkedés*, 's nem volna az *embereink*, kik előtt az *egyház*, legyen az *római katholicus*, legyen az *protestans* vagy bármiféle — ha nem épen tán valami veszélyes *status in statu*, legalább valami ollyas elavult, magát túlélte, igen könnyen nélkülözhető 's még nem tudom millyen intézet — mint mondják a' szellemileg kiskorú nép számára.

Ha az *egyház magasztos rendeltetése* eszméjéből indulunk ki, elmarad minden *autonómia* iránti vita. Ha egyszer elismertetik az *egyház*, mint *magában* már *szent célja* által *jogosított testület*: bizony nem tudom lehet-e de csak kérdés is jelen korunkban *önállása 's független és szabad belkormányzata* iránt? Avagy nincsen-e 1848-iki *martius* óta a' félvilágnak *szabad társulat-alakítási joga*? 's lehet-e *társulat szabad mozgási 's belszerkezeti 's belrendezési jog* nélkül, hacsak más valakinek gépe nem akar lenni? nem is említvén, hogy a' *prot. magyarhoni egyháznak önkormányzati joga törvények és ünnepélyes békekötések* által van *garantírozva*! 'S attól tán csak nem tartanak némelly urak, hogy a' *protestans egyház* — mint tán valami ellenséges testület — a' *statusnak* *netalán* valahogy kárára vagy vesztére lehetne.

Hiszen ott van a' törvény biztosítja a' királynak és kormánynak felügyelési és ellenörködési jogát az egyház felett is (jus supremæ inspectionis circa sacra), melly szerint „videant Consules, ne quid respublica detrimenti capiat,“ nehogy az egyházban netalán törvényellenes 's az állam czéljával ellenkező tanok 's törekvések ápoltságának. 'S nincs protestans, ki át ne látná, hogy bizony világi oldalát tekintve az egyház is alája van rendelve a' statusnak; mert az egyház tagjai 's hivei egyszersmind a' status polgárai is. Nincs protestans, ki át ne látná, hogy a' pap is, ha a' polgári törvény ellen vétkezett, a' polgári hatóság sújtó és büntető hatalmába esik.

Méltán hivatkozik a' magyar, nem büszkeség nélkül ujjal kivívott szabadságára 's függetlenségére, mint a' nemzet legdrágább kincsére, mellyért élni halni kész. Ne csudálkozzanak tehát az illetők, ha a' prot. egyház is, mint egyház, olly igen ragaszkodik autonomiájához, 's három százados szabadságát 's függetlenségét fen akarja tartani. Ha nem protestans ember autonomiánkhoz ragaszkodásunkat tán korszerűtlen separatismusnak nézi, azon kevesebbé csudálkozom; de protestans, ha különben az egyházzal méltó fogalma van, 's ha annak igaz 's tiszta szivü barátja, bizony nem könnyen osztozik azok véleményében a' kiknek a' mi autonomiánk felelős kormány mellett csak „antidiluvianus mammuth“ — mint olvastam valahol. Némelyek mintha úgy fognák fel a' dolgot, hogy ebben a' mi részünkről a' kormány irányában valami bizalmatlanság lappang. Részemről legalább nem bizalmatlanság; ámbár tán ez is némileg menthető volna a' három százados keserű tapasztalás után. Azonban hiszünk a' nemzetben, 's hiszünk mint protestansok a' szabadság szelleme mindenhatóságában. 'S nem separatismus, nem bizalmatlanság szól belőlünk; hanem a' protestantismus elvéhez ragaszkodás. Adná Isten, hogy jöne el a' vallásos unio országa, 's lenne mielőbb „egy akol, egy pásztor!“ Míg azonban megéri az idő, bizony csak protestansok maradunk mink. Azért protestans szabadságot mindenek felett; mert ez az éltető szellem! Egyházi autonomiánkkal szorosán összefügg a' lelkiismeret szabadsága, a' protestantismus talpköve. Ha elveszítik azt, igen könnyen megsérül emez.

Egyházunk, minden autonomiája mellett is, a' statusnak soha kárára nem volt; sőt azon öntudata van, hogy a' status céljait hiven segítette. Ha szabadságával eddig vissza nem élt, ezentúl annál kevesebbé adandhat visszaélésre helyet. Ő megfér minden kormány 's mindennemű statusforma mellett; de szolgál 's rendőri intézette soha sem fajulhat; mert ez esetben hűtlen lenne önmagához 's hűtlen urához istenéhez. — Tekintsünk csak a' históriába, 's meggyőződünk, hogy a' protestantismusnak

minden szabadsága mellett azon országok, mellyek a' reformatio óta elébb önkénynek, azután pedig zendüléseknek és forradalmaknak voltak leginkább kitéve, nem épen protestans országok valának.

Ifj. Sztéhlo János,
eperjesi lelkész.

Püspöki körlevél.

Szeberinyi János bányakerületi püspök ur f. e. oct. 4-kén Selmeczen kelt levelében, kihirdetvén gr. Bathányi Lajos miniszterelnök urnak sept. 20-kai felhívását Magyarország lakosaihoz többek közt ezeket köti terjedelmes kerülete papjainak szivére:

„Történjék végre akármí, legyen bár hazánk jövője bús és szomorító: nekünk mostanában mind nyilvános mind magánéletünkben, más irányunk és teendők nem lehet, mint Krisztus vallásának hirdetése ezen, felül 's kívül pedig az 1848-ki törvények ama sarkalatos III-dik törvényczikkéhez ragaszkodása, mellyet maga ő felsége megerősítvén 's kedvesnek nyilvánítván, szentesített. Ezen törvény legyen ama horgony, mellyhez mi 's a' mieink támaszkodjanak.“

Szeberinyi püspök ur e' körlevelében újabb tanuságát adta, mennyire hordja szivén a' haza javát, melly helyesen fogja fel főpásztori helyzetét 's mennyire kész minden pillanatban megtenni azt, mit tőle és hivatalától a' haza megmentése igényel. Ő volt a' legelső minden püspökök között, ki mindjárt az új dolgok kezdetén, külön nyomtatott körlevelet intézett gyülekezeteihez 's őket az engedelmességre az új törvények iránt hathatosan buzdította. Mi kiváltképen ennek tulajdonítjuk, hogy az egyházkerületében, Nográsban, Zólyomban, Barsban, Hontban, Békésben és Bácsban lakozó tót evangelicus hivek között a' lázadásnak semmi nyomai nem találtatnak, 's ha itt ott mutatkozott is egy pár hűtlen az magánosan állván az ezer meg ezer hűségek között, viszhangra nem talált. — Midőn a' püspök ur ezen hazafiui működését halásan méltányolják ezerek, általános a' meggyőződés, hogy ha hasonlót tennének a' többi püspökök is, hasonlót nevezetesen hogy a' romaikath. kat ne említsük — Binder szász püspök ur Szebenben; hasonlót általában a' tót atyafiaknál annyi népszerűséggel bíró lelkész urak, Kollár, Ferjencsik, Kuzmány, Osztrólczyk és mások: ez tetemesen fogná a' jó ügy diadalát előmozdítani. Ezt nem azért mondjuk, mintha kételkednénk miként, ezen urak tisztókben nem jártak volna el; tudjuk hogy Ferjencsik sokat fáradozott a' nép felvilágosítása körül. A' mit mondani akarunk az, hogy a' mostani időkben még a' némaság is hűnössé válhatik, ha

a' felszólalással ezerek nyugalmát, életét, vagyónát menthetnök meg. Nem veendik tehát rossz néven az említett és nem említett urak, ha azon sürgetős ohajtásunkat fejezzük ki, hogy minélelőbb hallassák hatalmas szózatukat a' nép irányában, 's biztosítjuk őket, hogy a' naza ezen tettöket, melly merő kötelesség leend, érdem gyanánt fogja betudni nekik. —f.

A' földilét.

Mint égbe nyúló bércek czédruza,
Melly felvirulva a' reményben él,
Ugy áll az ifju büszke vágyival
Tavaszkorának róza reggelén.
Világi léte múltó percziben
Nem sejtí elviben a' játszi fényt,
Mely visszapattan kedves tükriről
És drága gyöngyivel a' porba hull.
Mi más az élet mint korány 's nyugat,
Mellynek sugáriban mosoly keserv rezeg,
A' kalmárelet ércz zsibajja közt,
Hol bánat és öröm karöltve jár!
Mi más az élet mint dagály, apály,
Min váltva nap kel és vihar süvölt,
Mig végre cseppe válva szétoszol?
Midőn a' koldus és király egyenlőn
Nyugoszik az enyészet hörtönében.
Nem számol itt a' már rideg kebel
Egy szebb jövő magasztos életére,
'S jelen korunknak átfutó zaján is
Felejtetik a' túlvilági lét.
'S mi a' halál, mig nem tekinted őt meg
Ásító réme barna gödrivel?
Mi minden a' mit siri éjje rejt?
Mi más egyéb, mint csába tünemény!
Oh nézd amott szakadni a' fonált
A' haldoklónak párnái között!
Tekintsd amott az árva dombokat
Sötét enyészet öblei felett.
Légy férfu fenyítő szélein!
Oh halljad ifju a' szózatot,
Ehunyt szülőnek porlakából
Miként zörög a' föld viszhangja fel!
Ugy mintha zengené egy élő ajk:
Porból levél és por leendsz ujont!
Hallád hogy mondta a' göröngy mi lész?
Keserveidtől átroncsolt valód
Elcsügge a' jövőnek titkain?
Ne rezgj, a' sirban a' hol kedvesed
A' szellemvilág kapuja nyil.
Oh hadd a' földnek kéjes mámorát,
'S karold velem a' tiszta mennyeket
Hol reggi fényben él az öröklét.

Argay.

VEGYES KÖZLEMÉNY.

Apróságok. *Neuschel* parmai püspököt mert német, elkergették (B. A. K. Z). — *Kirchbrombachban*, hesseni nhgségben, 1740 lélekből szabad ev. egyház alakult (A. K. Z). — *Bluntschli*, egykoron kormánytanácsos Zürichben, Münchenben r. kath. lön (A. K. Z). — Berlinben az alkotmányozó bizottmány kimondá az iskola elválasztását az egyháztól. E' határozat nagy ingerültséget okozott a' münsteri r. kath. papság közt, melly irva és szóval, különösen a' szószékről, buzog illy elválasztás ellen (A. K. Z). — Bécsben németkath. egylet alakult, melly nagy figyelmet ébresztett 's aug. ban nagyszerű gyűléseket tarthatott az Odeonban. *Pauli*, az erdbergi egyház segéde 's *Hirschberger*, várpap, viharos tetszés közt élénk beszédeket tartának, egészen a' rongeanismushoz csatlakozva, melly tudomás szerint, a' Krisztus istensége 's háromságróli tanokat megveti. A' kath. hierarchiának tökéletes feloslása 's olcsó vallási ellátás, ezek a' bökshók, mellyeket a' reformátorok szerencsével használnak. Ha meggondoljuk, hogy a' bécsi nép nem hitmereven 's hogy a' közönyöség valamenyi rendben messze elterjeszté gyökeket, úgy főleg az ujdonság ingere miatt, mellyet az uj catholicismus gyakorol, könnyen lehet annak tetemes elterjedését és hatályosságát föltennünk. Százanként iraták fel magokat az egylet állandó tagjaiúl különös megjegyzésre méltó volt a' leányok és nők odatolonngása. De, mi előre látható volt, az egyházi mozgalom már reactiót idézett elő. Az uj eretnekek felől legnevettségeseb nézetek terjesztetnek a' miveletlen osztályokban, többek közt, hogy nem hisznek Istent, halhatatlanságot (A. K. Z). — *Wangenmüller*, némkath., pap ev. egyházba lépett (A. K. Z). — A' jezsuiták Galicziából is kiüzettek. Általán beszélük hogy az általok eddig vezérlett tanintézetek is el fognak töröltetni (A. K. Z). — Bécsben a' ném. catholicismus óriásilag terjed (A. Z. f. Ch. u. K). — A' Gusztáv Adolf egylet idei közgyűlése, melly Boroszlóban volt tartandó, elhalasztatott (A. Z. f. Ch. u. K).

A' Genuában elterjedt hir, hogy a' Szardiniából kiüzött jezsuiták Genuába érkeztek, olly forrongásba hozta a' népet, hogy este egy csoport dühösen ment e' papok collegiuma 's conventje elé 's ezen épületek kapuit ádázul kiáltozva kifeszíteni törekvék. Az ablakokba nagy köveket dobáltak 's egész torokkal kiáltozó mindenki: „le a' jezsuitákkal!“ A' csoportulás perczenként nőtt 's a' zaj egyre nagyobbult, midőn a' sorkatonaságból néhány osztály érkezett meg 's parancsnokuk a' népet lecsöndesíteni törekvék; de hasztalan, mig végre a' kormányzó jelent meg 's rábeszélés és ígéretekkel sikerült a' zavart némileg lecsillapítania;

a' katonaság egész éjen át fegyverben maradt. Ennek folytában a' jezuíták elhagyták a' várost (A. K. Z). — Franciaországban már egyházi reformjavaslatokat is pengetnek. A' kormánynak hajlama van kitünő állást adni a' párisi érseknek. Néhány republicanus az 1790-ki alkotmányos pagság eszméjét élesztgeti. Papi lapszerkesztők a' püspököknek nép általi „választásáról“ beszélnek*). A' jognélküli helyettesek és segédek nagyobb önállóságot remélnék, legalább a' papi itélőszékek helyreállítását, úgy hogy nem a' püspök maga fog rájuk büntetést szabni (B. A. K. Z). A' római sz. Pétertemplom ereklyekincsei közül sz. András fejét ellopták, melly ezüst, drágakövekkel kirakott, csaknem 100000 tallerra becsült szekrényben tartaték. *Bajazet*, Peloponnesus fejedelme, 400 év előtt II. *Pius* pápának ajánlódta azt. Eleinte nyoma sem volt a' tolvajoknak, daczára a' káptalan által kitett jutalomnak de utóbb a' fej csakugyan kikerült (B. A. K. Z). — *Czerski* Tuchorzában ker-kath. egyházat alapított (A. K. Z). — Midőn megérkezett Rómába a' bécsi martziusi forradalom hire, a' pápa állítólag ezt mondá: „Péter székének harmadik lába is e' szerint kitört“. (B. A. K. Z). — A' trieszti ág. és helv. egyházak felszólíták a' bécsi prot. consistoriumot, tenne lépéseket, hogy Ausztriában a' két prot. felekezet egyesüljön (A. Z. f. Ch. u. K). — Párisban *Coquerel* prot. pap 109934. *Lamennais* pedig 104871. szavazattal választattak meg követekül a' nemzetgyűlésbe (S. K. Z). — Tranquebar 23. iskolájában több van 800. tanulónál, 7. katecheta, 24. tanító 's 4. tanítónő. A' tanítók közt egyik még pogány (A. Schztg).

Jelentés. A' nyiregyházi néptanítókat képző intézet ez idén a' közoktatási minister ur utasítása szerint 's t. ev. tisz. egyházkerületünk parancsolatára september elején nyitattott meg. Ez jelentetik ki-itt azért, hogy általa jövendőbeli növendékeinkre nézve azon ál hirnek elejét vegyük, mintha a' mi képezdénk is a' többi tudós iskolákkal együtt csak november elsején kezdetnék el. — És így figyelmeztetjük mindazon egyéneket, a' kik még ez esztendőben intézetünkbe szándékoznak, hogy induljanak el otthonról minél előbb, ellátva, ha csak lehet, egy kis klavirral, a' szükséges ruhával és legalább annyi pénzzel, hogy mindennapi félfont husukat fizethessék meg magok.

Emericz y Lajos,
a képezde tanára.

*) Igen sokan éreznek így hazánkban is noha eddig a' kívánat még csak annyira terjeszkedik, hogy a' püspököket az illető megyék papjat szavazattöbbség szerint válasszák.

Egyveleg.

Bécsben a' németkatholicismus napról napra gyarapodik 's már gyülekezetekké alakul. Csak az kár hogy papjai igen középszerűek. Mind *Hirschberger* mind *Pauli* nem képesek, személyeségök által megnyerni a' sziveket. — Paulinak osztrák kiejtése nevetséget okozó összeütközésbe jö ama komolysággal, mellyet a' vallási tárgyak megkivánnak. — Aug. 25-ki törvény szerint a' jezuíták a' sardiniai tartományokból kizárattak, jóságaik a' fiscusnak átadattak, ki azok jövedelmeit ezentül a' nemzeti collegiumok felsegítésére fordítandja. A' szerzetnek nem benszülött tagjai kötelesek 14 nap alatt a' sardiniai tartományokat elhagyni 's ha ezt nem tennék, vagy újra visszatérnének a' rendőrségi törvények alá esnek. — Hasonló sors érte a' „szent szivről czimzet szüzek szerzetétt is, kiknek szinte minden javaik zár alá vétettek.

A d a k o z á s.

Az alföldi lázítók által hamuvá lett Debeliácsa lakosainak — kik mindnyájan magyarok — felsegélésére, alulirtohoz következő adományok folytak be:

Fáy Ferenczné	2 ft. — kr.
Balassovics Paulina	1 „ — „
Czechmeister Sándorné	2 „ — „
Székács Józsefné	1 „ — „
Liedemann Julia	8 „ — „
Tokay Erzsébet	— „ 20 „
Zerdahelyi Francisca	1 „ — „
Dierner Louise	2 „ — „
Máriássy-Szepessy Mária	20 „ — „
Bohus-Szögyény Antonia	20 „ — „
Nádasy István	5 „ — „
Eördeogh Frigy	2 „ — „
Wohl Sándor	— „ 40 „
Krajcsovics János	1 „ 30 „
Holkóné	— „ 40 „
Fabiny-Liedemann Sarolta	5 „ — „
Fabiny Teofil	2 „ — „
Rakics Anna	2 „ — „

mind ezüstben. — Szinte ezen szerencsétlen atyánkfiái felsegélését úgy eszközlik az alföldi városok és falvak, hogy például Szarvas városa 100 lelket fogadott be közölök magához, Csaba városa szinte száz lelket.

Székács József.